

Marie Frost Tjemsland

Dagens naturfagslærebøker og seksuell helse

Bacheloroppgave i MGLU3507

Veileder: Pål Kvello

Mai 2021

Marie Frost Tjemsland

Dagens naturfagslærebøker og seksuell helse

Bacheloroppgave i MGLU3507

Veileder: Pål Kvello

Mai 2021

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap
Institutt for lærerutdanning

NTNU

Kunnskap for en bedre verden

Sammendrag

Denne oppgaven tar for seg hvordan tre ulike lærebøker i naturfag på ungdomstrinnet fremstiller seksuell helse. Hvordan bøkene legger opp til å utvikle en god seksuell helse når man er ung? Det fokuseres på hvordan bøkene fremstiller det å bli kjent med egen kropp og grenser, som igjen er med på å utvikle en god seksuell helse. Bøkene som har blitt brukt er Eureka!9, Tellus 10 og Trigger 10. I en slik oppgave er det viktig å ha et teoretisk grunnlag, som i hovedsak vil ta for seg sentrale begreper som seksuell helse, seksualitet, lærebokens rolle, og forskning på hva som er med på å utvikle en god seksuell helse når man er ung. Her vil det da fokuseres på å bli kjent med egen kropp, kjønnsorgan og grenser. For å løse oppgaven er det gjort en mindre kvantitativ frekvensanalyse av ord, etterfulgt av en større kvalitativ dokumentanalyse der fokuset er på selve innholdet. Funnene diskuteres og knyttes sammen med teorien om disse temaene innenfor seksuell helse for å opplyse vesentlige deler av bøkens relevante innhold. Resultatene viste først og fremst en stor ulikhet mellom bøkene. De fokuserer på ulike punkter, og bare én av bøkene, Trigger 10 fremstiller seksuell helse på en tilfredsstillende måte i forhold til teorigrunlaget, der det skrives åpent og mye om de fleste punktene som er vektlagt i teorien. Eureka! 9 og Trigger 10 skriver lite og har vesentlige mangler.

Innhold

Sammendrag	1
1 Innledning	3
1.1 Bakgrunn og problemstilling	3
1.2 Valg og avgrensning	4
2 Teori	5
2.1 Læreplan og kompetansemål	5
2.2 Seksualitet og seksuell helse	6
2.3 Å bli kjent med kroppen	7
2.4 Lærebokens rolle i skolen	8
3 Metode	8
3.1 Fremgangsmåte	8
3.2 Begrunnelse for valg av metode	9
4 Resultat	10
4.2 Eureka! 9	10
4.2 Tellus 10	11
4.2 Trigger 10	12
4 Drøfting	13
4.1 Læreplan og kompetansemål	13
4.2 Seksualitet og seksuell helse	13
4.3 Å bli kjent med kroppen	14
5 Avslutning	16
Referanser	18

1 Innledning

1.1 Bakgrunn og problemstilling

Oppgaven tar for seg å finne ut hvordan dagens naturfaglærebøker fremstiller temaet seksuell helse. Jeg vil finne ut hvordan bøkene legger opp til å utvikle en god seksuell helse. Et godt seksualliv forutsetter å bli kjent med egne kjønnsorganer og kroppen generelt (Træen & Gørvell, 1995, s. 110). Dermed vil jeg fokusere på hva bøkene skriver om å bli kjent med egen kropp. Det viktig for unge i dagens skole å ha god kunnskap om de ulike aspektene ved seksuell helse. I regjeringens strategi for seksuell helse *Snakk om det!* er det som utgangspunkt at seksualitet er en helsefremmende ressurs, og målet er å sikre handlingskompetanse som bevarer god seksuell helse og som dermed gir god livskvalitet (Regjeringen, 2017, s. 7). Positive holdninger og følelser for egen kropp sammen med god kunnskap om kropp og seksualitet bidrar til tryggere seksuell identitet og sunnere handlingsmønstre (Regjeringen, 2017, s. 7-8). Dette er et tema jeg personlig interesserer meg for og som jeg mener helt klart er en viktig del av seksualundervisningen i skolen. I tillegg fant jeg dette som en gyllen mulighet til å lære mer og utvikle min kompetanse i veien mot å bli naturfaglærer i arbeidet med oppgaven. Dette er noe som ikke har noen klar og tydelig “fasit” eller løsning, og det handler om følelser og det emosjonelle. Seksuell helse handler om mer enn bare kunnskap om prevensjon, infeksjon og reproduksjon. Elevene trenger en kunnskap om hva som kan gjøre dem rustet til et godt seksualliv i fremtiden. Min problemstilling er som følgende:

Hvordan er temaet seksuell helse fremstilt i naturfagslærebøker på ungdomstrinnet?

Seksualundervisning i skolen er et diskutert tema. Mange jeg kjenner, inkludert meg selv har erfart både lite og dårlig undervisning om nettopp seksuell helse, og jeg kan nok trygt si at flere kan skrive under på dette. Blant annet viser en undersøkelse som Norstat gjorde for NRK i 2017 at 44 prosent av ungdommene som svarte enten var misfornøyde eller svært misfornøyde med seksualundervisningen (Gjellan & Melsom, 2017). Undersøkelsen ble gjort av 600 gutter og jenter i alderen 17-24 år. De var misfornøyd med blant annet undervisning om grensesetting, som igjen forutsetter å kjenne egen kropp og egne grenser. Mange ungdommer får seg også kjæreste i denne alderen og utforsker samværet med andre. Dagens lærebøker begynner å bli noen år gamle, og det nærmer seg utbytting til nye etter fagfornyelsen i 2020. Likevel er det disse bøkene de aller fleste skolene har i dag.

Seksuell helse er et tema i de nye kompetansemålene i naturfag etter 10. trinn, og sier at “eleven skal drøfte spørsmål knyttet til seksuell og reproduktiv helse” (Utdanningsdirektoratet, 2020, s. 10). Dermed kan det argumenteres for at det i løpet av undervisningen bør drøftes om hva som egentlig kan forutsette en god seksuell helse. For å forstå begrepet seksuell helse, må man vite hva seksualitet er. Seksualitet er et begrep som omfatter kjønnslivet, forplantning, tiltrekning, lyst, fantasier, moral og kulturelle normer (Grünfeld & Almås, 2019). Seksualitet handler ikke bare om reproduksjon mellom mann og kvinne, anatomi og generelt biologiske aspekter slik som seksualundervisningen i skolen ofte kan fremstille det på etter min erfaring på skolebenken. For eksempel oppbyggingen av en penis, eller å kunne beskrive fosterutvikling. Det handler vel så mye om den fysiske, mentale og sosiale velvære, dette emosjonelle, knyttet til seksualitet (Helse- og omsorgsdepartementet, 2017).

1.2 Valg og avgrensning

Seksuell helse er et stort og komplekst tema. Oppgaven tar for seg ungdom og seksuell helse. Jeg skal se på hvordan bøkene legger opp til positive holdninger og følelser for egen kropp, som da igjen kan være med på å kunne utvikle en god seksuell helse når man er ung. Temaene prevensjon, seksuell orientering eller kjønnssykdommer faller utenfor relevansen, selv om god kunnskap om dette selvsagt også er en viktig del. I undersøkelsen fra NRK var det ikke dette ungdom mente manglet i seksualundervisningen. Det er utallige momenter som er viktig for elevene å ha en kunnskap om som kan styrke seksuell helse. Jeg skal se på disse følelsesmessige aspektene, som verken lærer eller lærebok kan håndtere som hvilken som helst type pensum med en fasit. Unge som skal utvikle et godt seksualliv trenger å lære om hvordan man kan utvikle dette og hva som er viktig i starten. Dette er helt individuelt og ikke minst personlig, noe som åpner opp for flere tolkninger og mulige løsninger. Bøkene har jeg valgt ut på bakgrunn av at jeg vet de brukes i skolen i dag, det er disse jeg har erfart i min nyligste praksis på ungdomsskolen. I tillegg mener jeg at ved å bruke tre bøker kan gi meg et bredt nok innblikk til å kunne danne et bilde for dagens lærebøker i skolen.

2 Teori

Teorien man velger som utgangspunkt betyr at man fokuserer på noen punkter, mens man velger bort noe annet (Postholm, Jacobsen & Søbstad, 2018). Det kan være flere ulike måter å svare på denne problemstillingen på, og mye avhenger av hvilket teorigrunnlag man velger. I en slik oppgave er det flere måter å hente og bruke teori på. Jeg startet med å finne ut av: Hva er viktigst for elevene å lære om seksuell helse? Her dukket grensesetting og samtykke opp hyppig i søkene mine. Blant annet i undersøkelsen hos NRK, og nettsteder som sex og samfunn. Dermed har jeg valgt å ta med dette. Jeg kom også over forskning som viser til at det å utforske egen kropp og onani også kan ha stor betydning for seksuell helse Hogarth & Ingham, 2009). I tillegg var det naturlig å ha med læreplanen, definisjonen på seksualitet og seksuell helse og en bit om lærebokens rolle i skolen.

2.1 Læreplan og kompetansemål

Læreplanen er skolens viktigste styringsdokument. Det er disse dokumentene som gir retningslinjer for handlinger som skal foregå i skolen, og har som bud at barn og unge har muligheten til å tilegne seg de kompetansene og kunnskapene som samfunnet mener er viktige til en hver tid. Læreplanen har status som forskrift, dermed er skolen forpliktet til å begrunne undervisningen i den gjeldende læreplanen. Kompetansemålene i læreplanen sier blant annet hva elevene skal kunne etter endt opplæring (Forskrift til opplæringslova, 2006, NOU 2019:23, 2019). Som skrevet i innledningen er kompetansemålet til den nye læreplanen LK20 i naturfag (NAT01-04) etter 10. trinn at “eleven skal kunne drøfte spørsmål knyttet til seksuell og reprodutiv helse” (Utdanningsdirektoratet, 2020, s. 10). I tillegg står det blant annet at folkehelse og livsmestring som tverrfaglig tema i overordnet del skal “gi elevene kompetanse som fremmer god fysisk og psykisk helse”. Her blir seksualitet, mellommenneskelige relasjoner, å kunne sette grenser og respektere andres grenser, og å kunne håndtere egne tanker, følelser og relasjoner nevnt som aktuelle temaer (Kunnskapsdepartementet, 2020, s. 12).

I og med at det i skrivende stund er den gamle læreplanen som er gjeldende for etter 10. trinn, frem til den nye trer i kraft i august dette året, er det nok logisk å ta med kompetansemålet fra LK06. “Eleven skal kunne formulere og drøfte problemstillinger knyttet til seksualitet, seksuell orientering, kjønnsidentitet, grensesetting og respekt, seksuelt

overførbare sykdommer, prevensjon og abort”. Det er tross alt disse kompetansemålene som gjaldt den gangen bøkene ble produsert.

2.2 Seksualitet og seksuell helse

Verdens helseorganisasjon (WHO) beskriver seksualitet som en integrert del av vår personlighet. At seksualitet er så mye mer enn å ha samleie og å få orgasme eller ikke. Selv om dette også er en del av vår seksualitet. Når hele begrepet skal dekket handler det om sex, kjønnsidentiteter og roller, seksuell legning, erotikk, glede, intimitet og reproduksjon (WHO 2006). Det er ikke sånn at alle disse elementene blir uttrykt og opplevd til en hver tid, men seksualiteten vår kan omfavne alle. Det er i energien som motiverer oss til å finne kjærlighet, kontakt, varme og intimitet. Det handler om å være sensuell like mye som å være seksuell. Dette uttrykker vi gjennom våre følelser, bevegelser, hvordan vi berører og hvordan vi blir berørt. Seksualitet påvirker våre tanker, følelser, handlinger og interaksjoner. Dermed påvirker det vår mentale og fysiske helse (Edwards & Coleman, 2004, s. 191). Seksualitet påvirkes av samspillet mellom biologiske, psykologiske, sosiale, økonomiske, politiske, kulturelle, juridiske, historiske, religiøse og åndelige faktorer (WHO, 2006). Det er altså et komplekst begrep, og alle disse delene til sammen er med på å danne vår seksualitet. Nå som dette begrepet er definert, kan man se videre på hvordan seksuell helse kan defineres.

For å beskrive seksuell helse kan man først se på begrepet helse alene. Helse er en tilstand av fullstendig fysisk, mental og sosial velvære og ikke bare fravær av sykdom eller funksjonshemning (Xenidis & Theocharous, 2014). Blant ressurser som kan påvirke vår helse er vår seksualitet og forholdet vårt til seksualiteten. WHO (2006) beskriver seksuell helse som en tilstand av fysisk, følelsesmessig, psykisk og sosialt velbefinnende i *forhold til seksualitet*: ikke kun fravær av sykdom, funksjonssvikt eller manglende helse (Sørensen, 2010). Seksuell helse forutsetter en positiv og respektfull tilnærming til seksualitet og seksuelle relasjoner, så vel som muligheten til å ha nytelsesfulle og trygge seksuelle erfaringer, fri for tvang, diskriminering eller vold (WHO, 2006). I tillegg skriver WHO (2006) at for å oppnå god seksuell helse er det viktig å både respektere, beskytte og oppfylle alles seksuelle rettigheter. Dermed blir en av rollene som lærer å ta med denne kunnskapen inn i klasserommet. Det er ingen fasit på hva som gir en god seksuell helse, det er veldig individuelt fra person til person (Remme, 2018). Å være trygg i sin egen kropp, vært trygg på sin egen identitet, egne følelser og vite hvor egne grenser går kan være med på å utvikle seksuell helse.

2.3 Å bli kjent med kroppen

Ungdom er unge og nysgjerrige når det kommer til seksualitet. På ungdomsskolen har nok mange ungdommer allerede prøvd å onanere. Noen har gjort det lenge, noen har prøvd litt og andre har kanskje ikke prøvd i det hele tatt. Studier viser at hvordan man forholder seg til onani har sammenheng med seksuell helse (Hogarth & Ingham, 2009). Dermed, om man har en positiv holdning til onani og egen kropp kan dette være en god start i utviklingen av god seksuell helse. For å utvikle et godt seksualliv er det som skrevet i innledningen viktig å bli kjent med egen kropp og kjønnsorgan. Dette innebærer å utforske seg selv og vite hvor og hvordan man liker å bli befølt på kroppens erogene soner. Det er utallige områder på kroppen som kan føre til seksuell opphisselse (erogene soner) ved befølning. For eksempel munn, hals, øreflipper, lår, lysk, ryggstøyle, rumpe, rundt endetarmsåpningen, ned mot kjønnsorganene osv. (Træen & Gørvell, 1995, s. 110). Man bør bli kjent med hva man tenner på, hva man liker og hvordan man kan oppnå orgasme. For å oppnå orgasme er det viktig å ha et godt forhold til egen kropp (Træen & Gørvell, 1995, s. 116).

I ungdomstiden er det også mange som får seg kjæreste. Ungdommer er generelt sett seksuelt aktive lenge før de har første samleie. På lik linje som samleie, gjelder dette også seksuelle handlinger, som kyssing, klining, befølning under og utenpå klær og slikking og suging av kroppsdeler og kjønnsorganer (Træen & Gørvell, 1995). I Norge er gjennomsnittsalderen for seksuell debut 17 år hos jenter og 17,9 år hos gutter (Træen, Stulhofer & Landripet, 2011). Noen debuterer senere og noen tidligere. Helse- og omsorgsdepartementet (2016) sier at en av tre har debutert seksuelt før de har fylt 16 år (s. 22). Dermed vil det blant annet være flere som debuterer eller har debutert når de går på ungdomsskolen. Skal man ha det godt med en partner er det veldig viktig å kjenne vår egen kropp, og hvordan vi reagerer på forskjellige stimuli. Først da kan vi kommunisere dette med partner og ha det seksuelt godt med partneren (Træen & Gørvell, 1995, s. 110).

Å bli kjent med kroppen sin, innebærer også å vite hvor egne grenser går. Både egne grenser og andres grenser er sentralt når det kommer til seksualitet. Det er viktig å vite hvor egne grenser går, og å respektere andres kropp og grenser, som er avgjørende for å forebygge krenkelser (Helse- og omsorgsdepartementet, 2017). Man må kunne si ifra om man er på vei mot å gjøre noe man ikke er klar for eller har lyst til slik at man unngår erfaringer som kan virke dårlig på både seksuell og psykisk helse.

2.4 Lærebokens rolle i skolen

Lærebøkene er en del av midlene som skal være et verktøy for å nå kompetansemålene (Skjelbred, 2003, s. 53). Ifølge Skjelbred (2003) står lærebøkene sterkt. Lærebøkene har en viss makt til å bestemme og synliggjøre hva som skal være gyldig kunnskap, og hvilke verdier som er viktige. Dessuten kan den også hjelpe lærer og elev til å strukturere alt arbeidet, siden den definerer hva som er pensum og dermed hvilken kunnskap som forventes (Skjelbred, 2003, s. 64). Tommelstad (2017) skriver at fremfor den autonome og profesjonelle læreren, er det lærebøkene som tolker læreplanen og i så måte styrer undervisningen (s. 17). Et annet moment som kan synliggjøre bøkens rolle er en undersøkelse utført i 2002, der 75% av lærerne som svarte sa at de alltid brukte læreverktøy, og 22% svarte at de ofte brukte læreverktøy i sin norskundervisning, (Skjelbred, 2003, s. 54). Skjelbred (2003) skriver også at det er kjent forskning på at dette bildet er ganske likt etter reformene på 1990-tallet. I og med at tendensene er relativt stabile over alle disse årene, kan det argumenteres for at det også kan være slik naturfagsundervisningen i dag. I tillegg er det ikke noen formelle krav for kompetanse i seksualundervisning for en lærer på samme måte som i for eksempel matematikk. Mange synes også det kan være ubehagelig å undervise om sex, og læreboka kan være en støtte. Det fremgår i et intervju av 12 elever på videregående opplæring at de selv bruker bøkene som utgangspunkt til å øve til prøver, At den brukes til å pugge for å å gjengi stoffet, i tillegg til å svare på spørsmål og løse oppgaver i undervisningen (Skjelbred, 2003, s. 55-56).

3 Metode

Metoden jeg har brukt for å prøve å finne et svar på problemløsningen er å gjøre en analyse av tre ulike lærebøker i naturfag på ungdomstrinnet. Læreverktøyet jeg har valgt ut er Eureka! 9 (Hannisdal, Haugan, & Munkvik, 2007), Tellus 10 (Ekeland, 2008) og Trigger 10 (Finstad, Jørgensen & Kolderup, 2008). Det vil være en mindre kvantitativ del og en mer omfattende kvalitativ del for å grave dypere ned i innholdet. I den kvantitative analysen er det gjort en frekvensanalyse av ord, den kvalitative analysen er gjort ved en deskriptiv tekstanalyse.

3.1 Fremgangsmåte

Det første jeg gjorde da jeg startet med oppgaven var å kartlegge hvilke sider som var relevante, altså kapittel 7, side 140-141 i Eureka!9, kapittel 2, side 46-58 i Tellus 10 og kapittel 7, side 287-288 i Trigger 10. Dermed begynte jeg å gjøre en kvantitativ

frekvensanalyse av begrep. Da måtte jeg først finne ut hvilke som kunne være mest relevante i forhold til problemstillingen min. Mine valgte begreper er: erogene soner, grenser, kjønnsorgan, onani, orgasme, stimulering. Dette er ord jeg mener er relevante for å få et overblikk over hvordan bøkene fremstiller seksuell helse, på den måten at når man er ung og i startfasen av et seksualliv er det viktig å bli kjent med hele kroppen, inkludert kjønnsorgan. Dersom man kjenner seg selv, kan det bidra til positive holdninger for egen kropp og igjen være med å utvikle en god seksuell helse. Dermed vil ord som relaterer til det gi en oversikt over hva bøkene vektlegger. Når ordene var på plass, leste jeg gjennom de relevante sidene, og skrev opp hvor mange ganger hvert ord var representert. Deretter satte jeg det opp i en tabell. Etter at jeg hadde fått samlet inn ordene, startet arbeidet med å sette seg inn i selve innholdet. Dette gjorde jeg kvalitativt ved å gjøre en tekstanalyse av innholdet i teksten. Her har jeg sett på de sidene som er satt av til sex/seksualitet uten at det handler spesifikt om prevensjon, infeksjon og anatomi osv. Jeg har valgt å ta med hva bøkene vektlegger og fokuserer på, litt om eventuelle mangler og hvordan de formulerer og ordlegger seg når det kommer til å bli kjent med egen kropp i resultatene.

3.2 Begrunnelse for valg av metode

Denne typen kvantitativ analyse gir meg ikke noe mer enn et grovt overblikk over antall av de representerte ordene i bøkene, som igjen kan si noe om hva som er nevnt og litt om fokuset på det. Det er en relativt lukket form for datainnsamling (Postholm et al., 2018). Likevel gir det et visst overblikk over det jeg leter etter. I og med at jeg ikke får veldig mye data av dette med “bare” tre bøker, mener jeg at det ikke er representativt å bare gjennomføre dette for å få et tilfredsstillende svar på problemstillingen. Dette vil den kvalitative analysen være med å gi, som er en metode som passer når man skal analysere skriftlige dokumenter (Postholm et al., 2018). Èn av dimensjonene som Postholm (2018) nevner når det kommer til kvalitativ tekstanalyse er nettopp denne typen som fokuserer på innhold. At språket og teksten er i fokus. En slik analyse vil dog belyse det forskeren tolker av innholdet. Det kan dermed være ulike måter å tolke en tekst på. Dette gjør at oppgaven ikke vil være noen representativ fasit for hvordan lærebøkene skriver om temaet og innholdet, men ved hjelp av egen tolkning i lys av utvalgt teori kan det likevel gi et aktuelt bilde.

4 Resultat

Analysen er gjort på bakgrunn av hvilke temaer bøkene har med i innholdet, og hva som skrives om de ulike temaene. Tabell 1 under viser resultatene av den kvantitative analysen med de valgte begrepene. Den viser altså hvor mange ganger hver begrepet er representert i det aktuelle kapittelet i hver av bøkene.

	Erogene soner	Grenser	Kjønnsorgan	Onani	Orgasme	Stimulering
Eureka! 9	Ikke nevnt	Ikke nevnt	2	1	7	5
Tellus 10	2	4	4	14	12	6
Trigger 10	Ikke nevnt	Ikke nevnt	1	Ikke nevnt	Ikke nevnt	Ikke nevnt

Tabell 1: Oversikt over antall representerte ord i de ulike bøkene.

Det er bare Tellus 10 som har representert alle begrepene. Boka skiller seg ut med flest representasjoner av samtlige begrep. Man kan også se at det er et større fokus på ordene onani og orgasme. Verken Eureka! 9 eller Trigger 10 har nevnt erogene soner og grenser. Trigger 10 skiller seg spesielt ut med å kun ha nevnt kjønnsorgan én gang av alle begrepene. Eureka! 9 nevner onani én gang, og kjønnsorgan to ganger. Ordene orgasme og stimulering er litt hyppigere representert, fem og syv ganger.

4.2 Eureka! 9

I denne boka er det kapittel 7 som heter “Puberteten, sex og samliv” jeg har tatt for meg. Det er satt av to sider som heter “Kjærlighet og sex”. Innledningsvis starter sidene slik: “Med puberteten blir kroppen voksen, og tankesettet blir også mer voksent. Det blir vanligere å ha kjæresten og mange begynner å utforske den “nye kroppen” sin” (Hannisdal et al., 2007, s. 140). Første avsnitt heter “En kan ha kjæreste av motsatt eller av samme kjønn”. Her kommer det frem at mye av ungdomstiden handler om å finne ut hvem man liker, og at noen vil eksperimentere med ulike partnere av ulike kjønn for å finne ut av følelsene sine. Neste avsnitt heter “Å ha sex er mer enn å ha samleie”. Videre forklares det at sex handler om alle måter å stimulere kjønnsorganet på, altså onani. “Dette er en vanlig måte å gjøre seg kjent med sin egen seksualitet på” (Hannisdal et al., 2007, s. 140). Boka presiserer at man derfor kan ha sex uten at det involverer andre ved at man stimulerer sitt eget kjønnsorgan. Det siste

som blir skrevet om onani er for begge kjønn, men vanligere blant menn. Overskriften i neste avsnitt er “Seksuell stimulering kan føre til orgasme”. Det starter med å skrive om samleie mellom gutt og jente, og at mange samleier vil ende i orgasme hos både gutt og jente. Det står kort fysiologisk forklart at hos gutten skjer det med sæduttømming og at jenter får kraftige sammentreknings i skjeden. Deretter endres jente til kvinne, og at kvinner ofte må stimulere huden rundt klitoris for å oppnå orgasme og at det holder for gutten å stimulere penishodet. Videre om orgasme står det: “Kvinner kan ofte få flere orgasmer etter hverandre mens gutter ofte mister ereksjonen og noen ganger lysten på mer sex også etter orgasmen”. Et overordnet budskap fra boka kan være vanskelig å fange opp. Inntrykket ligger på at det ønskes å ta opp en del viktige temaer, men det skrives med få og direkte ord. Det blir en slags gjengivelse av fakta, og ikke fokus på å hjelpe ungdom inn i emosjonelle deler av den seksuelle helsa.

4.2 Tellus 10

Tellus 10 skriver mer omfattende. I denne boka er det kapittel 2 som er relevant, det heter “Seksualitet-glede og ansvar. Den har en større overskrift som heter “Seksualiteten-den er din!” (Ekeland, 2008, s. 49), og her nevnes det blant annet at seksualitet er mye mer enn å bare ligge sammen. At seksualiteten er noe vi har fra når vi er små barn, og at den blir viktigere når vi vokser inn i ungdomstiden. Videre står det at “Det som er aller viktigst å huske på, er at seksualiteten, den er din egen. Det er du som bestemmer *når, hvordan og med hvem*” (Ekeland, 2008, s. 49). Det presiseres også at man ikke må “la noen andre bestemme over deg eller presser deg til noe du ikke vil” (Ekeland, 2008, s. 50). Det er så satt av et avsnitt om det å være kåt (“den kriblende følelsen”), og forklarer fysiologiske reaksjoner i kroppen når man blir kåt: “hjertet slår raskere, vi puster fortere, og kroppen pumper blod til kjønnsorganet”. Deretter tar boka for seg hva som skjer med penis og klitoris og at dette gjør kjønnsorganene mer følsomme for berøring, og flere eksempler på hva som kan gjøre oss kåte.

Tellus 10 skriver at de fleste mener i dag at onani er en fin måte å bli kjent med sin egen seksualitet på. Så kommer boka med eksempler på ulike måter jenter kan onanere på. Både ved å stimulere klitoris, kjønnsleppene, skjedeåpning, bryster. Det står også “For alle jenter er det viktig å bli bevisst på dette og å bli glad i sin egen kropp og sin egen seksualitet” (Ekeland, 2008, s. 51). Deretter kort om at gutter oftest onanerer ved å stimulere penis. Det står også skrevet hva erogene soner er, og boka lister opp både hud, lepper, tunge, kinn, hals og brystvorter. Gutter og jenter ofte har de samme erogene sonene, og gutter blir også seksuelt opphisset av berøring. Til slutt nevnes det at onani krever øvelse. Boka tar deretter

for seg et avsnitt om hva orgasme er og ulikheter mellom gutter og jenter. “For de aller fleste er det å få orgasme avhengig av trygghet på seg selv og eventuell partner” (Ekeland, 2008, s. 52). Det understrekes at man må gi seg selv tid til å bli kjent med kroppen og finne ut hva man liker. Boka skriver også at for å få et godt seksualliv er det viktig å kjenne partneren sin så godt at man kan snakke om følelser og sex. Dette gir en grunnleggende trygghet. Bokas budskap virker å være ganske stort i og med at omfanget er så stort som det er. Helhetsinntrykket viser at boka ønsker å forberede unge så godt som mulig inn i et seksualliv ved å skrive så åpent om seksualitet. Det er et overordnet fokus på at alle har en egen seksualitet, man må være trygg på, og kjenne seg selv og den andre parten.

4.2 Trigger 10

I Trigger 10, er det siste kapittel som handler om seksualitet. Kapittel 7: “Sex, om det å få barn og det å ikke få barn”, og er på ca. tre sider. I det store og hele fokuserer boka på ulike samfunn, kulturer og regler innenfor seksualitet. I Tabell 1 er ordet kjønnsorgan nevnt én gang. “Hormoner, spesielle deler i hjernen og følsomme områder på kjønnsorganene sørger for at vi ikke bare har lyst på sex, men at vi også kan ha glede av sex” Finstad et al., 2008, s. 287. Ellers er det ikke skrevet noe om verken onani, orgasme, grenser, stimulering, eller erogene soner. “Mange kan føle på problemer rundt seksualitet i denne perioden” (Finstad et al., 2008, s. 287). Dette er også eneste gangen ordet seksualitet blir nevnt. Overskriften på avsnittet er “Kroppen passer ikke inn i tiden vi lever i”. Neste avsnitt handler om regler for sex i ulike samfunn. Den nevner det å ha sex før og etter ekteskap, flerkoneri og slike kulturelle forskjeller. De neste to setningene lyder slik: “Slike regler er viktige fordi seksualdriften er en sterk drift som lett kan føre til sjalusi og rivalisering. Det kan også føre til overgrep.” (Finstad et al., 2008, s. 287). Etter dette nevner boka at det ikke er gunstig at bror og søster får barn med hverandre fordi det kan føre til barn med misdannelser. Det nevnes at om man ønsker å ha sex som ungdom, må man være psykisk moden, og deretter tenke gjennom hvilken prevensjon man skal bruke, og sørge for å ikke bli smittet av noen kjønnssykdom. Siste avsnitt heter “Når er man psykisk moden for å ha sex?”. Boka konkretiserer at det ikke finnes noen fasit, og at man påtar seg et stort ansvar under samleie med et annet menneske. Det kommer frem at man ikke bare skal tenke på egne behov og følelser, men også behovene den andre har. Videre i avsnittet står det at mange har negative erfaringer med sin debut, på grunn av press, beruselse eller at man var usikker. Det står “før man debuterer seksuelt, bør man derfor være moden nok til å bruke prevensjon.” (Finstad et al., 2008, s. 288). Budskapet boka ønsker å komme med til ungdommene virker å være

problematikk rundt seksualitet og prevensjon, og la elevene være bevisste på at det finnes ulike regler i ulike kulturer. Det kommer ikke frem noe særlig positivitet og ønske om å utvikle en spesielt god seksuell helse med tanke på det emosjonelle, da det i hovedsak gjengis en del harde og presise fakta.

4 Drøfting

4.1 Læreplan og kompetansemål

Kompetansemålet i den nye læreplanen er ganske åpen og vag: “eleven skal kunne drøfte spørsmål knyttet til seksuell og reprodutiv helse” (Utdanningsdirektoratet, 2020, s. 10). Dette gir rom for ulik tolkning av lærere og at man kan fokusere mer på noe og mindre på noe annet. Dermed er det ingen klar og tydelige retningslinjer for hva elevene skal lære og mye av det avhenger hva hver lærer vektlegger. Derimot, i det tverrfaglige temaet i overordnet del, står det noe mer spesifikt. Elevene skal få kompetanse som fremmer både psykisk og fysisk helse. I teoridelen står det litt om seksualitet og seksuell helse, og det å ha en god seksuell helse kan være helseforebyggende. Å ha dette følelsesmessige velværet knyttet til seksualitet er en viktig faktor for både psykisk og fysisk helse. I den gamle læreplanen skal elevene kunne drøfte problemstillinger knyttet til blant annet grensesetting, og i den nye skal elevene ha kompetanse som fremmer å sette egne grenser og respektere andres. Det står ingenting om grenser i verken Eureka! 9 eller Trigger 10, og dermed dekker de ikke opp for kompetansemålet. I og med at forskning har vist hyppig bruk av bøker av lærere i undervisningen, er det essensielt for læreren å vite hva som står i dem, og ikke ta for gitt at de “uansett følger læreplanen”. Her dekker ikke bøkene det de skal, og om læreren ikke vet dette og i tillegg tar utgangspunkt i boka, er dette uheldig. Man kan håpe at siden bøkene er såpass gamle, og siden det har kommet ny læreplan, bruker lærerne i større grad andre hjelpemidler i undervisningen. I Tellus 10 står det litt om grenser. Blant annet at man må bli trygg på og kjent med egne grenser, og at man setter egne grenser og ikke lar noen presse seg selv til å flytte dem (Ekeland, 2008, s. 58). Nå er det vanskelig å vite hva som er nok og tilfredsstillende å skrive om dette, men boka har tatt det med så det kan være muligheter for drøfting rundt dette temaet dersom læreren bruker boka.

4.2 Seksualitet og seksuell helse

Ingen av bøkene har noen tydelig definisjon på hva verken seksualitet eller seksuell helse er. Seksuell helse er ikke nevnt i det hele tatt, det kan kanskje kanskje ha en sammenheng med at

det har blitt mer brukt de siste årene? Seksuell helse var heller ikke et tema i den gamle læreplanen. Siden det er et av få begrep innen seksualundervisning i det nye kompetansemålet, er det viktig at elevene vet hva seksuell helse faktisk er, og at det ikke bare innebærer å lære om kondomer og klamydia. Selv uten noen klar definisjon på seksualitet får jeg en helhetlig forståelse opp mot WHO sin definisjon. Boka skriver positivt og mye om flere temaer. Seksualitet blir nevnt mange ganger, og det understrekes at den er bare vår, oppmuntrer til å utforske seg selv, og bli kjent med egen seksualitet og seksualitet i relasjon med andre. Begrepet blir bare nevnt én gang i Eureka! 9 og Trigger 10, som viser et betydelig mindre fokus. I denne sammenhengen blir det nevnt i forbindelse med at mange får problemer rundt seksualitet i tenårene i Trigger 10 Finstad et al., 2008, s. 287). Jeg mener at å knytte ordene seksualitet og problem i samme setning er med på å danne negativitet. Man ønsker jo at ungdom skal få en positiv tilnærming til seksualitet, og det kan være vanskelig å få til om det bare nevnes om problemer. Etter å ha lest disse sidene, sitter jeg med lite informasjon og forståelse for hva seksualitet er for noe. I Eureka! 9 brukes ordet seksualitet for å understreke at onani er en vanlig måte å bli kjent med egen seksualitet på (Hannisdal et al., 2007, s. 140). Det er ikke noe feil dette, men ikke bare er det vanlig, det er også viktig for å bli trygg på og kjent med sin seksualitet. Men å bruke ordet “vanlig” problematiserer ikke noe og kan likevel gi elevene et mer avslappet forhold til det. Det kommer heller ikke godt frem i de to sistnevnte bøkene hvor stor del av oss seksualiteten egentlig er, eller hvor viktig den er for vår identitet.

4.3 Å bli kjent med kroppen

Det er altså en viktig del av seksuallivet å kjenne sin egen kropp, hvor man liker å bli berørt og bli kjent med egne kjønnsorgan, for å vite hva man synes er deilig. Tellus 10 skriver en del om onani og orgasme, og det er positivt vinklet. Boka oppfordrer til å bli kjent med sin egen kropp, være tålmodig og å øve. Det nevnes også at å oppnå orgasme krever øvelse og ha et godt bilde til egen kropp. Den kommer også med eksempler på hvordan man kan gjøre seg kjent. Her tar de for seg jenter først, deretter gutter og forklarer hva erogene soner er (Ekeland, 2008, s. 52). Likevel synes jeg ikke det kommer tydelig frem at man må utforske og finne ut hvor og hvordan man liker å bli berørt. Boka oppfyller de viktige punktene som er skrevet ovenfor om å bli kjent med kroppen, og skriver generelt med et åpent og positivt språk, og med få harde fakta. Et annet moment jeg har lagt merke til er et Tellus 10 er den eneste av disse bøkene som skriver om stimulering av andre steder på kroppen enn kjønnsorgan.

Eureka! 9 skriver også litt om onani. At dette er en måte å bli kjent med egen seksualitet på (Hannisdal et al., 2007, s. 140). Det er ingen eksempler på hva man kan gjøre eller hvorfor onani kan være viktig eller lurt annet at det er en måte å bli kjent med egen seksualitet på. Det nevnes at onani kan gjøres av både kvinner og menn, *men* at det er vanligere blant menn. Denne setningen mener jeg er uheldig. Om det uansett skulle være vanligere blant menn, er det ikke sikkert dette er måten å skrive på om man ønsker å normalisere for begge kjønn. Å bli kjent med egen kropp og seksualitet er like viktig uavhengig av kjønn. Stimulering blir også kun nevnt i sammenheng med kjønnsorgan og ikke andre deler av kroppen. Når det kommer til orgasme, blir det nevnt i sammenheng med samleie mellom kvinne og mann (Hannisdal et al., 2007, s. 141). Dette kan også være en uheldig fremstilling, og det burde ikke være en slik vektlegging. Orgasme kan jo være noe man bør øve på å oppnå alene også, og også her er det uavhengig av kjønn. Man oppnår det ikke kun i sammenheng med et heterofilt samleie. Det er ikke sikkert alle oppfatter det slik, men når det uansett skrives på den måten vil det være et underliggende fokus på mann og kvinne sammen. Noe som kan være uheldig. Eureka! 9 har generelt sett et fokus på å gjengi harde fakta og å si at noe er mer vanlig enn annet. Det kan være dumt å normalisere noe og ikke noe annet, når begge deler kan være vanlige, eller når man ikke ønsker å normalisere noe fremfor noe annet. Ungdommer kan være usikre, og å høre at “dette er normalt”, og dermed er noe annet kanskje ikke normalt, kan det forsterke usikkerhet og tabu. Det har seg jo sånn at innenfor seksuell helse er det veldig lite som har noen fasit, og det bør behandles slik i skolebøkene. Verken Eureka! 9 eller Trigger 10 skriver noe om kroppens erogene soner, eller hva man kan gjøre for å bli kjent med seg selv.

I Trigger 10 står det ingenting om verken orgasme, onani eller simulering. Dette er jo ikke akkurat med på å hjelpe til å kunne utvikle kunnskap om hvordan man kan bli kjent med egen kropp, som igjen er ganske oppsiktsvekkende. Her må også lærere være oppmerksomme og finne andre gode hjelpemidler. Min oppfatning er at boka har en generelt negativt vinklet fremstilling om det den skriver om innen seksualitet. Ulike kulturer og regler kan være viktig å vite noe om, og det er dette boka skriver mest om her. Uansett, kanskje det er viktigere å lære om dette velværet innenfor seksuell helse, og å bli kjent med seg selv og kroppen. Det er såklart ting kan gå galt og det kan oppstå kjipe hendelser som man kan angre på, og det er viktig å lære om dette også. Her har boka et godt poeng flere steder, men det er vel så viktig å vite hvor viktig det er å ha en god seksuell helse og hva som kan lede til dette.

Et annet moment å diskutere om bøkene er at disse temaene kommer sent på ungdomsskolen. I Eureka! 9 kommer dette i slutten av boka, og på niende trinn, i Trigger 10

er det siste kapittel og Tellus 10 er det allerede i kapittel to. Begge sistnevnte bøkene er i hovedsak skrevet for tiende trinn. Seksualitet er en del av oss hele livet og mange begynner å utforske seg selv og onanere før 16-års alderen. Det å være trygg på seg selv og kjenne til hva man liker er viktig for å kunne danne en god seksuell helse, og dermed mener jeg at dette er temaer som burde komme tidligere, i hvert fall tidlig i åttende trinn. Nå vet jeg ikke hvordan bøkene for mellomtrinnet skriver om seksualitet og hva temaene er der, men det kan også være viktig her. Likevel er det vanskelig å si om hvorvidt bøkene faktisk brukes de på trinnene de er skrevet for. Skolene og lærerne kan jo velge litt selv hvordan de vil bruke bøkene.

Jeg står også i en situasjon hvor nye lærebøker er såpass nye at da jeg starta på oppgaven var de ikke kommet ut enda. Læreverkene jeg analyserer ble skrevet i henhold til den gamle læreplanen. Dette kan såklart være en svakhet for oppgaven min, men relevansen vil være der fordi det kan ta litt tid før alle skolene får de nyeste bøkene. Det kan ha vært med på å understreke mangler i henhold til den gamle læreplanen også. Temaet for oppgaven er stort og det har ingen klar fasit. Dette kan gjøre det problematisk å danne klare rammer og velge ut noe som er viktigere enn annet, da temaer innenfor seksuell helse er komplekse og henger mye sammen med hverandre. Jeg interesserer meg for dette personlig, dermed vil en slik oppgave være vanskelig å skrive helt objektivt, som kan gå utover validiteten på oppgaven. Mine subjektive tanker kan være med å vinkle oppgaven i en og annen retning. Når det kommer til subjektivitet, vil forskeren i en slik oppgave aldri være helt objektiv. Jeg drøfter ut i fra egne tolkninger og oppfatninger, der andre kanskje ikke hadde gjort det samme. Det finnes også flere lærebøker på ungdomstrinnet. Om jeg hadde analysert alle dem ville det generelle inntrykket kanskje vært annerledes, men det var ikke plass i oppgaven.

5 Avslutning

Før arbeidet med å analysere bøkene startet, hadde jeg allerede gjort opp noen tanker på at det kunne være noen mangler i og med at bøkene er såpass gamle, og at seksuell helse har fått mye fokus de siste årene. Det jeg ikke hadde trodd, var den enormt store forskjellen på dem. Her skiller Tellus 10 seg veldig ut fra både Trigger 10 og Eureka 10 ved at det står en del om flere av de viktige temaene og det strekker seg over mange flere sider. Det som står i Trigger 10 og Eureka 9 synes jeg er betydelig mangelfullt og skremmende lite, som tydeliggjør viktigheten av å ikke lene seg for mye på boka, men å bruke andre oppdaterte midler i undervisningen. Det kan tenkes til at siden bøkene er såpass gamle og begynner å bli

utdaterte, velger nok flere lærere å bruke andre midler. Man kan hvertfall håpe det. Likevel er det kanskje noen som bruker dem, og dette er jo bøker som elevene får utlevert og mulig bruker til å løse oppgaver i og lese til prøver. Én ting er om noe mangler og lærer vet om det. Da kan man bruke andre midler for å gjennomgå det i undervisningen. En annen ting er når noe står dårlig skrevet i bøkene, eller når formuleringen kan være med på å lage mer usikkerhet blant ungdommen. Dette er det viktige å være klar over som lærer. Nå har jeg sette på disse emosjonelle aspektene innenfor seksuell helse, og her mener jeg verken Trigger 10 eller Eureka!9 strekker til. Tellus 10, derimot, har med mye viktig som kan være med å utvikle en god seksuell helse og det fokuseres mye på å bli kjent med seg selv. Nå er det nye bøker på vei, som er skrevet til den nye læreplanen. Dermed kan denne oppgaven være interessant å bruke til sammenligning med de nye bøkene innenfor dette temaet.

Referanser

- Almås, E., Grünfeld, B. (2018). *Seksualitet*. <https://sml.snl.no/seksualitet>
- Edwards, Weston M, & Coleman, E. (2004). *Defining Sexual Health: A Descriptive Overview*. *Archives of Sexual Behavior*. 33(3), (189–195).
<https://doi.org/10.1023/B:ASEB.0000026619.95734.d5>
- Ekeland, P. R. (2008). *Tellus : naturfag for ungdomstrinnet : 10* [Grunnbok] (Bokmål[utg.], 2. utg., p. 269). Aschehoug.
- Finstad, H. S., Jørgensen, E. C., & Kolderup, J. (2008). *Trigger : Elevbok naturfag 10. trinn* (Bokmål[utg.]. ed., p. 333). Damm.
- Forskrift til opplæringslova (2006) *Forskrift til lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa (opplæringslova)*.
https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2006-06-23-724/*#*
- Gjellan, M. & Melsom, P. (2017). *Unge misfornøyde med seksualundervisninga: -Lærer ikke om voldtekt på skolen*.
https://www.nrk.no/norge/unge-misfornoyde-medseksualundervisninga_-laerer-ikke-om-voldtekt-pa-skolen-1.13503309
- Hannisdal, M., Haugan, J., & Munkvik, M. (2007). *Eureka! : naturfag for ungdomstrinnet : Grunnbok 9*. (Bokmål[utg.]. ed., p. 277). Gyldendal.
- Helse- og omsorgsdepartementet. (2016). *#Ungdomshelse – regjeringens strategi for ungdomshelse 2016–2021*.
https://www.regjeringen.no/contentassets/838b18a31b0e4b31bbfa61336560f269/ungdomshelsestrategi_2016.pdf
- Helse- og omsorgsdepartementet. (2017). *Snakk om det! Strategi for seksuell helse*. (2017–2022).
https://www.regjeringen.no/contentassets/284e09615fd04338a817e1160f4b10a7/strategi_seksuell_helse.pdf
- Hogarth, H., & Ingham, R. (2009). *Masturbation Among Young Women and Associations with Sexual Health: An Exploratory Study*. 558-567. doi: 10.1080/00224490902878993
- Kunnskapsdepartementet. (2020). *Overordnet del – verdier og prinsipper for grunnopplæringen*. Regjeringen.
<https://www.udir.no/lk20/overordnet-del/prinsipper-for-laring-utvikling-og-danning/tverrfaglige-temaer/folkehelse-og-livsmestring/>

NOU 2019:23. (2019). *Ny opplæringslov*. Kunnskapsdepartementet.

<https://www.regjeringen.no/contentassets/3a08b44df1e347619e32db47d13ac0cd/no/pdfs/nou201920190023000dddpdfs.pdf>

Tommelstad, K., & Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet Institutt for pedagogikk og livslang læring. (2017). *Nasjonale læreplanreformer som styringsverktøy i skolen : en kvalitativ studie av lokalt læreplanarbeid etter iverksetting av Læreplanverket for Kunnskapsløftet (LK06)* (Vol. 2017:315, pp. XVI, 292, 34). Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap, Institutt for pedagogikk og livslang læring.

<https://ntnuopen.ntnu.no/ntnu-xmlui/handle/11250/2484391>

Træen, B., Stulhofer, A. & Landripet, I. (2011). *Young and Sexual in Norway and Croatia: Revisiting the Scandinavian vs. Mediterranean Gendered Pattern of Sexual Initiation*. International Journal of Sexual Health.

<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/19317611.2011.574786>

Træen, B., & Gørvell, K. (1995). Ungdom og seksualitet (p. 175). Ad notam Gyldendal.

https://www.nb.no/items/URN:NBN:no-nb_digibok_2008030704055?page=111

Utdanningsdirektoratet. (2020). *Læreplan i naturfag*. (NAT01-04).

<https://data.udir.no/kl06/v201906/laereplaner-1k20/NAT01-04.pdf?lang=nob>

Postholm, M. B., Jacobsen, D. I., & Søbstad, R. (2018). *Forskningsmetode for masterstudenter i lærerutdanningen* (p. 300). Cappelen Damm akademisk.

<https://www.politiet.no/rad/voldtekt-og-seksuelle-overgrep/hvor-gar-grensene/>

Remme, A. (2018). *Hva er seksuell helse? Unge funksjonshemmede*.

<https://ungefunksjonshemmede.no/ressurser/kurs/seksomfunker/e-laeringskurs-kapitte-1-1-11/1-hva-er-seksuell-helse/>

Sørensen, D. (2010). *Den norske seksualfolkehelse*. Tidsskrift for Psykisk Helsearbeid, 7(4), 366–369. Universitetsforlaget. <https://www.idunn.no/file/pdf/45554163/art12.pdf>

Skjelbred, D. (2003). *Valg, vurdering og kvalitetsutvikling av lærebøker og andre læremidler*.

http://www-bib.hive.no/tekster/hveskrift/rapport/2003-12/rapport12.pdf?fbclid=IwA2T5p8dRP7XrEe0dHCBE9_BZpxgu7lFiHXHYmVgCMsjM

Xenidis, Yiannis, & Theocharous, Kyriakos. (2014). *Organizational Health: Definition and Assessment*. *Procedia Engineering*, 85, 562–570.

<https://doi.org/10.1016/j.proeng.2014.10.584>

World Health organization. (2006). *Sexual health*. WHO.

<https://www.who.int/teams/sexual-and-reproductive-health-and-research/key-areas-of-work/sexual-health/defining-sexual-health>

